

VESZPRÉM MEGYE IRODALMI ÉLETE NAPJAINKBAN*

Lapozgatom a *Harmath-Kacsányi*: Veszprém megye irodalmi hagyományai című kézikönyvét, amely utóljára – még Harmath István korai halála előtt – 1984-ben jelent meg, s a Veszprém címszó alatt érdekes adalékokra bukkanok Galeotto Marzionál, a jeles olasz humanistánál, Mátyás királyunk pártfogoltjánál:

„1486-ban távoznia kellett Magyarországról, mert Veszprém-ben fia közreműködésével tette bántalmazott egy híres domonkos szerzetest.” Azon morfondírozok, hogy mi lehetett a tettegességgel fűződő vita oka: nyelvi, irodalmi, netán vallási, vagy egyszerűen felöntöttek a garatra, s egy kis semmisségen kaphattak hajba.

Több mint ötszáz esztendővel a történetek után Veszprém megye nem híres-hírhedt arról, hogy a szellemi emberei elagyabugyálnák egymást, legfeljebb a szó mérgezett törével esnek egymásnak, s gyilkolásként jelképesen, de ez sem igazán jellemző. Történet viszont a korábbi évek-évtizedek pangásához képest a nyolcvanas évek közepétől, s még inkább végétől egy s más, ami arra enged következtetni, hogy itt, ebben a felszín szerint változatosan tagolt érseki megyében a jobb híján irodalmi életnek nevezett vonulatok mélyén is megmozdult valami.

Korábban, hosszú éveken át jóformán csak a megyei napilap, a *Napló* szombatonként megjelenő irodalmi melléklete, egy-két antológia, a *Költészet Napján* itt élőknek is rendezett író-olvasó találkozók s a *Veszprémi Irka* érzékeltették, hogy Veszprém-ben, a megyében is léteznek olyan alkotók, akik itt élnek, ebből a környezetből (is) szívják fel élményeiket.

Ebben az időben egy darabig a Győrben, majd Szombathelyen kiadott *Életünk* folyóirat támogatója volt ugyan megyénk, de hamarosan az erre hivatottak úgy döntöttek, hogy fölöslegesen kiadott pénz az a két-háromszázezer forint, amikor úgyis kevesen jelennek meg benne a megyéből, Veszprémből.

A nyolcvanas évek elején a *Horizont* című közművelődési tájékoztató, amelyet akkor éppen Tóth Dezső szerkesztett, próbálkozott irodalmat, verset, szépprózát is csempészni a szakmai cikkek közé. Kicsit csendesebben ugyanúgy járt, mint nagyobb zajjal a *Visszhang*, amely ifjúságmozgalmi tájékoztatóból alakult át ígéretes – újságformátumú – szellemi orgánummá, de néhány szám után a „szüneteltetés” sorsára jutott, vagyis elrugaszkodottsága, túlzott intellektuális autonómiája, karaktere, egyszóval ideológiai-politikai megfontolások miatt betiltották. Ekkor már 1986-ot frunk... A felelős szerkesztő neve: *Köszegi Lajos*.

A szilencium már nem tarthatott sokáig. A már emlegetett *Horizont* *Praznovszky Mihály* megyei múzeumigazgató, irodalomtörténész felelős szerkesztésével művelődési, irodalmi folyóirattá válik, a kiadó továbbra is a Megyei Tanács Művelődési Osztálya.

1990-től *Új Horizont* elnevezéssel jelenik meg, főszerkesztője *Raffai István*, mindmáig évente 5-6 száma vehető kézbe, s igyekeznek az e tájékon élő, s ide kötődő alkotók többségének műveit rendszeresen közölni, miközben állandóan megmaradásáért küzd.

1991-től aztán a Vajdaságból Veszprémbe települt új symposionisták egy része útjára indítja az *Ex-Symposiont*. Eddig megjelent, színvonalas tematikus számaival máris sajátos arculatot teremtett.

1993-ban Veszprém-ben született meg a *Hazánk* című irodalmi, kulturális folyóirat az akkor még itt újságíróskodó *Szapudi András* jóvoltából, de támogatók hiányában nemrég megszűnt.

Szintén 1993 óta jelenik meg a *Vár ucca 17* című negyedévkönyv, első száma Veszprém irodalomtörténeti múltja előtt tisztelgve *Cholnoky Viktor* kevésbé ismert írásait tette közzé, s több kitűnő tanulmányt, esszét közöl róla. Azóta számos megyei kötődésű íróról, gondolkodóról jelentetett meg összeállítást (*Ányos Pál*, *Eötvös Károly*, *Verancsics Faustus*, *Auer Lipót* stb.). Közben megélelénkült a könyvkiadás is. A *Pannon Panteon* igényes sorozatának pár éve jött létre a Collage kiadó könyvsorozatát indítva, és sorban jelentkeztek új kötetekkel a Veszprém-ben s a megyében élő írók, költők új művei: Mégsem beszélhetünk – a Panteon kivételével – igazán átgondolt kiadói tevékenységről, noha az *Új Horizont* is foglalkozik könyvkiadással, s ennek maradandó teljesítménye *László Gyula* *Arckép és kézírás* című műve, valamint *Lőrincze Lajos* utolsó, életében megjelent könyve, a *Megnől az ember szíve*, valamint a nemrég elhunyt *Tamás István Anno Domini c. visszaemlékezéseket* tartalmazó könyve. A *Jelenkor* és az *Életünk* folyóiratok könyvsorozatához viszonyítva mindez szerényebb, mégis biztató a korábbi állapotokhoz képest.

Nem lehet dolga e sorok írójának (1948, aki 1970 óta Győről idetelepülten maga is részese Veszprém irodalmi életének, ráadásul „kettős szerepben”, mint alkotó, s mint kulturális szakember) rangsort állítani mindazok között, akik egymástól eltérő stílusban, alkotói módszerekkel fogant műveik révén rövidebb-hosszabb ideje jelen vannak Veszprém-ben és a megyében, s közülük többen különböző módon, gyakorisággal a Budapesten és más régiókban megjelenő folyóiratokban publikálnak, az ország irodalmi köztudatába bekerültek. Mindez az irodalomkritikusok és történészek feladata lehet most és a jövőben.

A kép meglehetősen tarka. Találkozunk olyanokkal, akik nagyívű pályát futottak be, több megjelent kötetükkel jegyezték be magukat a mai magyar irodalomba, de közben hol Veszprém-ben, a megyében élnek, hol máshol dolgoznak, vagy máshová költöztek, mégsem tagadják veszprémiségüket, mások korábban rendszeresen publikáltak, majd tartósan netán végleg elhallgattak, rejtőzködnek, vagy ritkán hozakodnak elő műveikkel.

Kemény Géza (1937) például, aki három, helyben kiadott kötetével (*Hazamegyék az időbe*, *Ezredvégi tavasz*, *Rekvium egy mosolyért*) hívta fel magára Veszprémen kívül is a figyelmet, mostanában ritkábban jelentkezik új versekkel; *Szokoly Tamás* (1947) Szombathely, a Tanárképző Főiskola mint munkahely és Veszprém mint lakóhely között ingázik, s első (egyben gyűjteményes) kötetéhez több eredménytelen próbálkozást követően egy közege nyomdának köszönhetően juthattunk hozzá (*Tarkódnak fordítva*), *Botár Attilát* pár éve köszönhetjük – kissé félszegen – ötvenedik születésnapján, meg nem lehet tudni hány, otthon kéziratban lévő könyvével a birtokunkban. Három kötete (*Időkerülő-Madárjósolat*, *Széki Patka Lászlóval* közösen, *Elsüllyesztett harang*, legutóbb pedig a *Sötétfehér* című) „csak” a *Jelenkor*, *Életünk* a *Hitel* folyóirat-

* A Veszprém megye irodalmi életében nem szereplő pápai irodalmi élettel következő számunkban foglalkozunk, a Pápai Művelődéstörténeti Társaság 10. évfordulója kapcsán. (Szerk.)

ban közölt, meg a szűkebb baráti körben kézbe adott remek szonettek tanúsítják, hogy örvendetesen új, termékeny költői korszakához érkezett.

Géczi János (1954) sok-sok kötetével a háta mögött egyértelműen a legismertebb az irodalmi berkekben, ám ő is ingázó: az *Iskolakultúra* főszerkesztőjeként Pécsen dolgozik, s Veszprémben többnyire hétvégi polgárként igyekszik megfejteni a kisváros rejtelseit, vívódva azon is, hogy a '90 óta megélt változások kedveznek-e egy markánsabb, összefogottabb, veszprémi irodalmi, művészeti életnek, amely önmeghatározását a civil szféra mellett a város és a megyét képviselő testületek, intézmények határozott jobb értékvalasztásával erősítheti meg.

A József Attila-díjas *Péntek Imrét* (1942) azért említtem, mert a közelmúltban többször itt tanyázott, dolgozott, igyekezett szervezni költőként és újságíróként a helyi irodalmi életet, pár éve viszont a szomszédos megyeszékhelyen, Székesfehérváron úgy szerkeszti a színvonalas, kéthavonta megjelenő *Árgus* című irodalmi, kulturális folyóiratot, hogy benne rendszeresen helyet kapnak a veszprémi, Veszprém megyei írók, költők, művészek, noha folyóirata semmiféle külön támogatást nem élvez sem a várostól, sem a megyétől.

Sarusi Mihályt (1944) a már „csak” ide kötődők között említhetném, de jó ideje ismét Békéscsabán, szűkebb hazájában élve és dolgozva sem szakadt el Veszprémtől. A *Napló*, az *Új Horizont* gyakran közli novelláit, kisregényeit. Köteteinek száma Géczi Jánoséval vetekedik, de ennél a mennyiségi mutatónál sokkal lényegesebb, hogy a mai magyar próza egyik senki mással össze nem téveszthető megújítója, azt a fajta magyarságot képviselve, amely önmaga esendőségét egyfajta „heroikus iróniával” tudja kezelni.

Balogh Elemér (1938) több éves, múlt rendszerbeli száműzés után tért vissza Veszprémbe, s a *Napló* című megyei napilap főszerkesztőjeként dolgozott közelmúltig. A máig külföldön is sikerrel játszott Csiksomlyói passió előtt és közben regényei (*Ússzatok halacszkák*, *Szépségverseny*, *Kutyakomédia*) jelentek meg, de az *Új Horizont*ban a közelmúltban folytatásokban olvashattuk a *Sógorom harminchárom rémisztő álma* című legújabb regényét, ami azóta könyvként is megjelent.

Az 1995-ben elhunyt *Vaderna József* veszprémisége is meglehetősen bonyolult. Egy darabig itt dolgozott újságíróként, majd az *Új Hírek* című napilap megszűnte után Budapesten talált munkát, de lakásán kívül szellemi, alkotói kapcsolatai továbbra is ide kötődtek. 1978-ban jelent meg első kötete, a *Vakjátzsma*, akkor székesfehérváriként, majd hosszabb szünet után 1990-ben Esztergom város Tanácsa adta ki Anyám szemébe nézve, s nem sokkal utána, 1992-ben *Éjféle* ige című gyűjteményes kötetét, tizenkét év termésének legjavát, mintegy pótolva az előző kötet előtti kihagyást. Kiadója a dunaszerdahelyi *Lilium Aurum*, amely Szlovákiában található.

Bezzeg János (1958) jó néhány évvel ezelőtt rendszeresen publikálta verseit, recenzióit, esszéit, aztán teljesen elhallgatott, *Domján Gábor* (1952) is ritkán jelenik meg az utóbbi időben, noha kötetének kézírata pár esztendeje eljutott a lektorokig, de saját elhatározásából más kiadóhoz már nem kopogtatott. Kár, mert mindkettőjük versei lírai tűnődései hiányzó színpoltjai napjaink irodalmának, nem csak veszprémi értelemben.

Kellei György (1947) Balatonfüreden, mint lakó és Veszprém mint újságírói munkahely között ingázik, s ez úgy látszik, fordulatossá novellái mellett a krimi irodalom színvonalas művelésének kedvez. Az Erdélyből Veszprémbe került *Kvári Sinkó Zoltán* (1938) a fanyar, filozofikus, olykor gyilkosan epés humor művelője, humoreszkjeit az olvasók szívesen lapozgatják

nemrég megjelent válogatott, *Abrak az agynak*, kötetében, miután Erdélyben öt könyve jelent meg, s két színdarabját mutatják be. *Szapudi András* (1939) tavaly Siófokra települt vissza az *Új Hírek* megszűnése után, miközben megjelent a *Kufárok* nyara című kedvezően fogadott újabb prózakötete, immár sorrendben a nyolcadik. Az ifjabbak közül *Kilián László* több folyóiratban a költői magaslatba emelt sci-fi irodalom művelőjeként válik egyre ismertebbé, megjelent kötete a *Méhlegelő*.

Az 1987-ben szintén Erdélyből e városba érkezett *Pethő Lászlónak* 1990-ben a Széphalom Kiadónál, tavaly a Veszprémi Nyomda Rt.-nél jelent meg két kötete. A gömb másik fele és *Közeledvén a feltámadáshoz* címmel, mindkettő bizonyítván az ötvenediket taposó költő korszerű, megrendítő mondandójának érvényességét.

A Pannon Panteon könyvsorozat jeles szerkesztőjeként a már említett *Kőszegi Lajos* (1956) esszékötete a Medium Kiadó gondozásában 1993-ban látott napvilágot, arról tanúskodva, hogy a szerző meditációi, vallomásai, gondolattrédékei szüverén bölcséleti rendszerré épülhetnek.

Asztalos István (1957) a Lovassy Gimnázium tanára korábban is hallatott magáról darabkísérleteivel, de 1991 óta a *Börtönmusical* és a *Gizella* című rock-opera, s azóta több gyermekszínmű szövegének (legutóbb a *Fehérlófia* címűnek) megírásával bizonyította izmosodó, közönségsikernek örvendő tehetségét.

Zsávolya Zoltán csornai születésű (1968), s az ismertek közül talán a legfiatalabb, tanulmányait követően választotta a Veszprémi Egyetemet munkahelyéül – tanárként. Verseit jó néhány folyóirat közölte. Jelenleg Németországban ösztöndíjas.

A Veszprémből jó néhány éve Budapestre került tapolcai születésű *Koncz István* (1935–1993) tavaly óta már nem lehet közöttünk. Verseinek posztumusz kötete nemrég a Tapolcai Városi Könyvtár gondozásában jelent meg.

A vajdasági ex-symposionistákat már emlegettem a folyóiratok ürügyén. *Bozsik Péter*, *Ladányi István*, *Fenyvesi Ottó* Veszprémbe verhetett igazán gyökeret. Helyi és országos lapokban, folyóiratokban rendszeresen publikálnak, s *Fenyvesi Ottónak* (1954) „ideát” megszületett első verseskönyve az előző kettő újvidéki után *A káosz anyala* címmel a Szivárvány Könyvek sorozat 21. köteteként. Kiadója a Framo Publishing, Chicago – M.-Szivárvány Alapítvány, Budapest, a nyomda viszont veszprémi... A műfordítással is foglalkozó *Ircsik Klein Vilmos* megrendítő esszé-dokumentum kötete, a *Jaj akinek nincs otthona* címmel a svábok és a szlovákok kálváriájáról szól. *Németh István* (Tapolca) több kötetes költő, műfordító, legutóbbi könyvében *Baumberg Gabriella* (Batsányiné) német nyelvű versének átültetését tartalmazza. *Gaál Antal* Balatonfüreden élő költőnek eddig két kötete látott napvilágot, s a Bakony rejtékében meghúzódó *Hogyor József* is többkötetes regényíró.

Az *Iszkáziai Nagy László* és *Ágh István*t követően újabb költővel büszkélkedhetnek, *Dukai Istvánnal*, akinek kötete megjelenésre vár. *Kondor Ilona* szintén többkötetes költő Balatonfüredről Budapestre költözött. A veszprémi *Hollósvölgyi Iván* költőnek a közelmúltban jelent meg bővebb versválogatása a fiatal írók antológiájában, s újabbban a nemrég felbukkant *Tomor Ilona* is sikeresen jelentkezik verseivel antológiákban, lapokban.

Noha a felsorolás korántsem biztos, hogy teljes, mégis igazolnia látszik azt, hogy a Veszprém megyei kép valóban nagyon tarka, sokszínű. Veszprém megyei születésű költő, író akad, teljes egészében itt él se sok, s műhelyé, valamiféle közös törek-

véssé szerveződésükről csak annyiban beszélhetünk, amennyiben nemzedéki választóvonalak szerint ugyan, de e századunkban a második világháború előtt közben vagy után születettek helyét hordozzák magukon és műveiken. Aszerint, hogy közülük ki milyen tartósan szíjva ennek a megyének a levegőjét, kinek-kinek egy-egy vagy több művében, netán műveinek egész vonulatában föllelhető a veszprémiesség, a Veszprém megyeiség hol közvetlenebbül, hol közvetettebben.

Lehet, hogy a következő tíz-húsz évben – nagyvonalú, átgondolt helyi mecenatúrát, irodalompartolást feltételezve a jövőbeli megyegazdák részéről – Veszprém megye a székhelyével együtt a közelmúlthoz viszonyítva a Dunántúlon, sőt országosan jóval inkább számottevő irodalmi-művészeti műhelyé gazdagodik, hasonlóan a képzőművészeti és zenei területekhez? Rajtunk, az itt élők mindegyikén is múlik, a támogatásra hivatottakkal és kötelezettekkel együtt...

